

HUKUKİ İŞLEMLERİN (BU ÇERÇEVEDE SÖZLEŞMELERİN) HÜKÜMSÜZLÜĞÜ

Hazırlayan
Dr. Öğr. Üyesi Hatice KARACAN ÇETİN
Ondokuz Mayıs Üni. AFB Hukuk Fakültesi
Medeni Hukuk Anabilim Dalı

HÜKÜMSÜZLÜK KAVRAMI

- Geçersizlik (hükümsüzlük) hukuk normunun (kuralının) hukuki sonucu (yaptırımı)dır.
- Hukuki işlemlerin hükümsüzlüğü konusunda öğretide farklı görüşler vardır.
- **Klasik görüş:** yokluk, kesin hükümsüzlük ve iptal edilebilirlik olarak ayıran görüş.
- **Esnek geçersizlik teorisi:** kesin hükümsüzlük ve onun alt türevleri yanında kanunun amacına göre başka hükümsüzlük türlerinin de var olduğunu savunan yaklaşım. İptal edilebilirliği ikiye ayırır.

Sözleşmelerde geçerlilik unsurları ve tamamlayıcı unsurlar

- Hukuki işlemler açısından geçerlilik unsurları bazı yazarlarca üçer ayrılmaktadır. Bunlar:
- Kurucu unsur: eksik yokluk
- Kesin geçerlilik unsurları
 - Kurucu unsurları bulunan bir hukuki işlemin hüküm ve sonuç doğurabilmesi için kanunla belirlenen olumsuz unsurlar. Bulunmaması durumunda yaptırımı kesin hükümsüzlük
- Dayanılabilir geçerlilik unsurları
 - Kurucu ve kesin geçerlilik unsurlarına sahip bir hukuki işlemde işlemin geçersiz olmasına sebebiyet veren olgular (irade sakatlığı halleri) dir.
- Tamamlayıcı unsurlar (etkinlik unsurları)
 - İşlemin hüküm ve sonuç doğurabilmesi için tamamlanması gereken unsurlardır. Tamamlanıncaya kadar işlem askıdadır.

Sözleşmelerin hükümsüzlüğü TBK'da tanımlanmamıştır.

- **Hükümsüzlük:**

- Dar anlamda: sözleşmenin geçerli olmadığı haller
- Geniş anlamda: Sözleşme kurulurken ortaya çıkan eksiklik ve sakatlıkların yanı sıra sözleşmenin sonradan hükümsüz olduğu haller

Hükümsüzlük türleri:

1. Yokluk: kurucu unsurlardaki eksiklik
2. Yazılmamış sayılma (TBK m. 21, 24 çerçevesinde bazı yazarlarca ayrı bir geçersizlik türü olarak nitelendirilmekte)
3. Kesin hükümsüzlük (Butlan): kesin geçerlilik unsurlarındaki eksiklik
4. İptal edilebilirlik: dayanılabilir geçerlilik unsurlarındaki eksiklik (irade sakatlığı hallerinde)
5. Noksanlık: tamamlayıcı unsurlardaki (etkinlik unsurlarındaki) eksiklik
6. Kısmi hükümsüzlük

I. Yokluk (sözleşmenin hiç kurulmaması)

- Hukuki işlemin kurucu unsurlarının (örn. sözleşmenin kurucu unsurlarını teşkil eden karşılıklı ve birbirine uyum irade beyanlarının) bulunmaması halidir.
- İşlem hiç kurulmamıştır.
- Yok olan işlemin geçerliliğinden ya da geçersizliğinden kural olarak bahsedilemez düşüncesiyle bazı yazarlar yokluğu geçersizlik başlığı altında ele almaz.

Yokluk;

- Her zaman ileri sürülebilir
- Her ilgili tarafından ileri sürülebilir.
- Dava açmak şart değildir.
- İleri sürülmemiş olsa dahi hakim tarafından resen nazara alınmalıdır.
- Tahvil ya da düzeltme söz konusu olmaz.
- Dürüstlük kuralına aykırılık sebebiyle ileri sürülmesinin engellenmesi söz konusu olmaz.
- İşlemin varlığını iddia eden ispatla yükümlüdür.

Yokluk ile geçersizlik (hükümsüzlük) arasındaki fark nedir?

- Geçersizlik düzelebilir, tahvil edilebilir halbuki yoklukta bu mümkün değildir.
- Geçersizliğin ileri sürülmesi dürüstlük kuralı gereği engellenebilir, yoklukta bu mümkün değildir.
- Hukuki işlemin varlığını alacaklı, geçersizliğini borçlu ileri sürer ve ispat eder.
- Aile hukuku, miras hukuku ve borçlar hukuku alanlarında yokluk ve geçersizlik sebepleri farklılık gösterebilir.

2- Yazılmamış sayılma

- TBK m. 21, 24 çerçevesinde bazı yazarlarca ayrı bir geçersizlik türü olarak nitelendirilmekte
- Kesin hükümsüzlükten daha ağır
- İşlemin hiçbir şekilde hüküm ve sonuç doğurmadığı
- Geçersizliğin düzeltilemediği yaptırım türü

3. Kesin Hükümsüzlük (mutlak butlan):

- Kurucu unsurlar mevcut olmakla birlikte kesin geçerlilik şartlarının gerçekleşmemiş olması durumunda söz konusu olur.
- Bunlar TBK m. 27’de:
- ***II. Kesin hükümsüzlük***
- ***TBK m. 27- Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.***
- Şeklinde ifade edilmiştir.

Sözleşmelerde Kesin hükümsüzlük halleri (kanunda sayılanlarla sınırlıdır):

- *Kanunun emredici hükümlerine aykırılık ,*
- *Ahlaka aykırılık ,*
- *Kamu düzenine aykırılık ,*
- *Kişilik haklarına aykırılık* (bazı yazarlara göre hakkı ihlal edilen tar. ileri sürülebilmesi onun lehine dikkate alınmalıdır.)
- *Konunun sözleşme kurulduğu sırada objektif olarak imkânsız olması*
- *Ehliyetsizlik (irade beyanında bulunanın ayırt etme gücüne sahip olmaması, derneklerde ultra vires kuralı)*
- *Şekle uyulmaması* (TBK m. 12, hükümsüzlüğün ileri sürülebilmesi açısından öğretide farklı görüşler var.)
- *Muvazaa bulunması* (bazı yazarlarca yokluk olarak nitenlendirilmektedir.)

Kesin hükümsüzlüğün sonuçları:

- İşlem kurulduğu andan itibaren hukuki sonuç doğurmaz.
- Kural olarak her ilgili tarafından, her zaman ileri sürülebilir. Dava açmaya gerek yoktur. Mahkemeden butlanın tespiti istenebilir.
- İstisnai bazı hallerde belirli kişilere karşı geçersizlik söz konusu olabilir. İİK m. 86
- İleri sürülmemiş olsa dahi hakim tarafından resen nazara alınır, bu durum bir itiraz teşkil eder.
- Sakatlığın giderilmesi sözleşmeyi geçerli hale getirmez.

Kesin hükümsüzlüğün sonuçları

- İşlem yapıldığı andan itibaren geçersizdir, hüküm ve sonuç doğurmaz. Kesin hükümsüz bir sözleşmede edimlerin ifa edilmiş olması da geçerli hale getirmez. Ancak;
 - CIC sorumluluğu,
 - fiili borç ilişkisi,
 - sürekli edim içeren sözleşmelerde ileriye etkili sonuç doğurma
 - istihkak ya da sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri istenme vb. geçersizliğe bazı sonuçlar bağlanabilir.

Kesin hükümsüzlüğün ileri sürülmesi dürüstlük kuralına uygun olmalı (hakkın kötüye kullanılması teşkil etmemeli)dir.

- Geçersizliği ileri sürmek için bekleme, edimler ifa edildikten sonra ileri sürme
- Karşı tarafta geçersizliği ileri sürmeyeceğine dair güven oluşturma

Kesin hükümsüz sözleşme çerçevesinde verilen şeylerin iadesi (istihkak ya da sz hükümleri çerçevesinde) istenebilir.

- ***C. Geri istenememe***
- **TBK m. 81- Hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez. Ancak, açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mal edilmesine karar verebilir.**

4054 S.lı Rekabetin Korunması Hakk. Kanun

- *Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar*
- **Madde 4** – Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır.
- *Menfi Tespit*
- **Madde 8** – İlgili teşebbüs veya teşebbüs birliklerinin başvurusu üzerine Kurul, elinde bulunan bilgiler çerçevesinde bir anlaşmanın, kararın, eylemin veya birleşme ve devralmanın bu Kanunun 4, 6 ve 7 nci maddelerine aykırı olmadığını gösteren bir menfi tespit belgesi verebilir.
- *Kurulun Görev ve Yetkileri*
- **Madde 27** – Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:
- a) Bu Kanunda yasaklanan faaliyetler ve hukuki işlemler hakkında, başvuru üzerine veya resen inceleme, araştırma ve soruşturma yapmak; bu Kanunda düzenlenen hükümlerin ihlal edildiğinin tespit edilmesi üzerine, bu ihlallere son verilmesi için gerekli tedbirleri alıp bundan sorumlu olanlara idari para cezaları uygulamak,
- ...

Çevirme (tahvil)

- Kesin hükümsüz sözleşme başka bir hukuki işlemin geçerlilik şartlarını taşıyorsa ve
- Taraflar, yaptıkları sözleşmenin kesin hükümsüz olacağını bilselerdi diğer geçerli işlemi yaparlardı denilebiliyorsa
- Kesin hükümsüz sözleşme, geçerlilik şartları tamam olan işleme çevrilir ve o şekilde hüküm doğurması kabul edilir.
- Buna çevirme (tahvil) denir.
- Örnek: noterde yapıldığı için kesin hükümsüz olan taşınmaz satışının, taşınmaz satış vaadi olarak kabulü.
- Çevirme Türk ve İsviçre Hukukunda açıkça düzenlenmemiştir.

Çevirme Alman hukukunda düzenlenmiştir:

- **Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)**
§ 140 Umdeutung
- Entspricht ein nichtiges Rechtsgeschäft den Erfordernissen eines anderen Rechtsgeschäfts, so gilt das letztere, wenn anzunehmen ist, dass dessen Geltung bei Kenntnis der Nichtigkeit gewollt sein würde.
- **(Section 140 Re-interpretation**
- If a void legal transaction fulfils the requirements of another legal transaction, then the latter is deemed to have been entered into, if it may be assumed that its validity would be intended if there were knowledge of the invalidity).

Çevirmeye örnekler

- Noterde yapılan taşınmaz satışının taşınmaz satış vaadine tahvili
- Yazılı olarak yapılması gereken alacağın temlikinin alacağı tahsil için verilen temsil yetkisine tahvili
- Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesinin satıcının sözleşmeden dönme hakkını saklı tutmasına tahvili
- Derhal feshi haklı kılan sebebin yokluğu durumunda fesih beyanını feshi ihbar süresi verme olarak kabul etme

Çevirme (tahvil)in şartları:

- Kesin hükümsüz bir işlem/sözleşme olmalı
- Kesin hükümsüzlüğe sebebiyet veren kuralın amacı tahvile imkan tanınmalı (hüküm tahvil ile dolanılmaz, örneğin kefili koruyan hükme aykırılık durumunda işlem borca katılma ya da garanti sözleşmesi olarak ayakta tutulamaz).
- Geçersizlik sebebi işlem yapıldığı sırada taraflarca bilinmemeli: taraflardan biri iyiniyetli ise onun lehine tahvile izin verilmektedir.
- Geçersiz işlem dönüştürülecek işlemin geçerlilik unsurlarını barındırmalı ancak ondan daha ağır sonuçlar doğurmamalıdır.
- Tarafların farazi iradelerinden geçersizliği bilselerdi dönüşecek işlemi yapacakları anlaşılmalıdır.

Tahvilin hukuki niteliği:

- Farklı görüşler:
- Sözleşmenin yorumlanmasıdır
- Sözleşmenin tamamlanmasıdır
- Kanun boşluğunun doldurulmasıdır

Modern (esnek) geçersizlik görüşü:

- Bu görüşe göre;
- Geçersizlik çeşitleri kesin hükümsüzlük merkezli (onun türevleri şeklinde) değildir.
- Kanun koyucu hukuki işlemin türüne göre kesin hükümsüzlükten daha ağır (yazılmamış sayılma) ya da daha hafif (düzelebilir geçersizlik) yaptırım öngörmüş olabilir.
- Geçersizliği öngören hükmün amacından başka bir geçersizlik türü anlaşılmadığı sürece kesin hükümsüzlüğün varlığı kabul edilmelidir (kesin hükümsüzlük lehine karine).

Esnek geçersizlik görüşüne göre esnek geçersizlik halleri:

- Şekle aykırılıkta geçersizliğin şekil ile korunan tarafından ileri sürülebilmesi gerektiği
- Kişilik hakkına aykırı sözleşmenin geçersizliğini kişilik hakkı korunan kişi lehine hakim tarafından resen dikkate alınması gerektiği
- Tüketici sözleşmelerindeki haksız şartların sadece tüketiciyi bağlamaması
- Kapsam ve içerik denetimini geçemeyen GİŞ'nin yazılmamış sayılması (TBK m. 21, 24)
- İşlemin sadece belirli kişilere karşı geçersiz sayılması (İİK m. 86, hacizli malın devrinin alacaklıya karşı geçersiz olması)

Geçersizliğin hüküm ifade ettiği an:

- Sürekli edim içeren sözleşmelerde (kira, hizmet, iş sözl. vb.) geçersizliğin ileriye etkili (*ex nunch*) olacağı, ifa edilmiş edimleri etkilemeyeceği kabul edilmektedir.

4. İptal Edilebilirlik:yanılma, aldatma, korkutma ve aşırı yararlanma

- Eksik bulunan geçerlilik şartında (dayanılabılır geçerlilik unsurlarında), bu şart ile korunan tarafa sakat sözleşmeyi kesin hükümsüz kılması için iptal hakkı tanınır. Bu hak kullanılmamak suretiyle sözleşme geçerli hale de getirilebilir.
- Sözleşmenin tarafı olmayan kişiler iptal hakkına sahip olmadıklarından nispi butlan olarak da anılır.
- Sözleşmenin dayanılabılır geçerlilik unsurlarına aykırılık olarak da nitelendirilmektedir.
- İptal edilebilirlik yaptırımının yanılma, aldatma ve korkutma ile aşırı yararlanma hallerinde sözleşmenin geçerliliğine etkisi öğretide tartışmalıdır.

yanılma, aldatma, korkutma ve aşırı yararlanma hallerinde

- 1. görüş: sözleşme baştan itibaren geçerlidir, iptal hakkına sahip olan kişi tarafından iptal edilir ise geçmişe etkili olarak ortadan kalkar (Eren) gerçek anlamda bir iptal hakkı söz konusudur.
- 2. görüş: gabin durumunda 1. görüş ile aynı fikirde ancak yanılma, aldatma ve korkutma durumunda sözleşme baştan itibaren geçersizdir, ancak iptal hakkına (gerçek olmayan iptal hakkı) sahip olan kişi sözleşmeyi onar [ya da süresi içinde onamama hakkını (gerçek olmayan iptal hakkını) kullanmadığı için] onamış sayılması sözleşme baştan itibaren geçerli olur. 1 yıllık hak düşürücü süre içinde sözleşme ile bağlı olmadığını karşı tarafa bildirir ise (onamama hakkını kullanırsa) sözleşme kesin hükümsüz hale dönüşür. (düzelebilir hükümsüzlük)

-
- 3. görüş: gabin açısından birinci görüş ile aynı fikirde ancak
 - Hata hile ikrah durumunda
 - İradesi sakatlanmayan kişi işlemle bağlıdır, bu bağlılık iptal edilmesi bozucu şartına bağlıdır.
 - İradesi sakatlanan ise işlemle bağlı değildir, onun açısından düzelebilir bir hükümsüzlük söz konusudur.

İptal edilebilirlik iki şekilde karşımıza çıkabilir:

- **I- Düzelebilir hükümsüzlük:** bir görüşe göre yanılma, aldatma ve korkutma hallerinde söz konusu olur.
- İptal hakkı sahibi sözleşme ile başlangıçtan itibaren bağlı değildir,
- Süresi içinde sözleşmeyi onama (iptal etme) ya da onamış sayılma (iptal hakkından feragat) durumda sözleşme baştan itibaren geçerli hale gelir.
- Süresi içinde onaylanmadığı bildirilirse sözleşme kesin hükümsüz hale gelir ve karşı taraf da sözleşme ile bağlı olmaktan kurtulur.
- İptal hakkı (gerçek olmayan iptal hakkı) kullanılmadıkça hakim hükümsüzlüğü resen nazara almaz.
- İptal hakkı karşı tarafa yöneltilen tek taraflı beyanla kullanılır dava açmak gerekmez.

Onama/ Onamama

- Onaylama/ Onaylamama:
- İradesi sakatlanan kişinin sözleşme ile bağlı olduğunu/olmadığını karşı tarafa bildirmesi
- YDH dir
- açık ya da örtülü olabilir
- Yöneltilmesi gerekir
- Varmakla hüküm ifade eder
- Geri alınamaz (m 9 kıyasen uygulanarak geri alınması mümkün olabilir)
- Hak düşürücü süreye tabidir.
- Onama görüşüne göre sözleşme bu ana kadar belirsizlik içindedir.

İptal/Onamama hakkının kısıtlanması

- Dürüstlük kuralına aykırı olarak ileri sürülemez
- M. 34/II
- «3. Yanılmada dürüstlük kuralları
- *MADDE 34- Yanılan, yanıldığını dürüstlük kurallarına aykırı olarak ileri süremez.*
- *Özellikle diğer tarafın, sözleşmenin yanılanın kasdettiği anlamda kurulmasına razı olduğunu bildirmesi durumunda, sözleşme bu anlamda kurulmuş sayılır.»*

İrade sakatlığı hallerinde Sözleşmenin onanması/onanmış sayılmasından sonra:

- Sözleşme baştan itibaren (ex tunc) geçerli bir sözleşme gibi hüküm ve sonuçlarını doğurur.
- İptal görüşüne (Eren) göre ise zaten baştan itibaren geçerli olan sözleşme geçerliliğini devam ettirir.

İrade sakatlığı hallerinde Sözleşmenin onanmaması durumunda

- Esnek geçersizlik görüşüne göre geçerliliği belirsizlik döneminde bulunan sözleşme kesin hükümsüz hale gelir.
- İptal görüşüne göre ise geçerli olan sözleşme geriye etkili olarak (ex tunc) geçersiz hale gelir.
- Taraflarca ifa edilmiş edimler var ise sebebe bağlı kazandırmalar istihkak (taşınmazlarda tapu kütüğünün tashihi); sebebe bağlı olmayan kazandırmalar sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde talep edilir.

İptal edilebilirliğin diğer bir görünümü:

- **2. Bozulabilir geçerlilik:** Gabin (aşırı yararlanma) halinde söz konusu olur.
- Geçerlilik şartının eksikliğine rağmen sözleşme baştan itibaren hüküm doğurur.
- İptal hakkı sahibi süresi içinde bu hakkını kullanırsa sözleşme, geriye etkili olarak, baştan itibaren kesin hükümsüz olur.

İptal edilebilirlik yaptırımında

- Bazı yazarlar (bkz Eren) yanıltma, aldatma, korkutma ve gabin hallerinin tamamını aynı nitelikte kabul etmekte ve iptal edilme bozucu şartına bağlı olarak sözleşmeyi kural olarak kurulduğu andan itibaren geçerli bir sözleşme olarak kabul etmektedir (askıda geçerlilik olarak adlandırmakta).
- Buna göre iptal hakkı gerçek anlamda bir iptale ilişkin olup, kullanıldığında sözleşme geçmişe etkili olarak ortadan kalkar.

İptal hakkı ile ilgili sorular?

- İptal hakkına kim sahiptir?
- Bu hak nasıl kullanılır? Şekle tabi midir? İptal edilecek sözleşmenin şekle tabi olması cevabı değiştirir mi?
- Dava açmak zorunlu mudur?
- Ancak dava açılmak suretiyle kullanılabilen haller var mıdır?
- İptal beyanı hangi anda sonuçlarını doğurur?
- İptalin ileri sürülmesi itiraz mı defi mi teşkil eder.
- İptal hakkı mirasçılara geçer mi?
- Hangi andan itibaren hüküm ifade eder?
- Zamanaşımına tabi midir?

5. Noksanlık (askıda hükümsüzlük):

- Kurucu unsurları bulunan bir sözleşmenin hüküm ifade etmesi için eksik olan bir ya da birkaç unsurla (etkinlik unsurları ile) tamamlanması gereken haller.
- Sözleşmenin hüküm ifade etmesi askıdadır (askıda hükümsüzlük).
- Tamamlayıcı unsurun gerçekleşmeyeceği kesin olarak anlaşılırsa sözleşme kesin hükümsüz olur.

Askıda hükümsüzlük halleri:

- Tamamlayıcı unsur gerçekleşince sözleşme hüküm ifade eder ancak bunun geriye yürüyüp yürümeyeceği unsura göre değişir.
- Başlangıçtaki bir eksiklik gideriliyorsa duruma göre baştan itibaren hüküm ifade edebilir.
- Sınırlı ehliyetsizin işlemleri
- Yetkisiz temsilcinin işlemleri
- Vesayet altındaki kişinin yaptığı işlemlerde vesayet organlarının işlemi (resmi makamın fiili)
- Erteleyici (taliki) şarta bağlı işlemler

Örnek:

- **Örneğin: sınırlı ehliyetsizin yaptığı borçlandırıcı işleme** yasal temsilcinin onay vermesi. Onay verilmeden önceki dönemde noksanlığı hakim resen nazara almak zorundadır.
- Sözleşmenin karşı tarafı yasal temsilciye uygun bir süre tanır, süre içinde temsilci onay verirse sözleşme baştan itibaren hüküm ifade eder.
- Yasal temsilci süre içinde onay vermezse karşı taraf da sözleşme ile bağlı olmaktan kurtulur.
- Yetkisiz temsilde de durum benzer şekildedir.

-
- Resmi makamın fiili ile tamamlanan sözleşmelerde resmi makamın fiiline göre değişmektedir.
 - Geciktirici şartın varlığı halinde sözleşme geciktirici şartın gerçekleştiği andan itibaren hüküm ifade eder.

5. Kısmi hükümsüzlük:

- Sözleşmedeki sakatlığın sözleşmenin bir kısmına ilişkin olduğu **(objektif şart)**, sözleşmenin kalan kısmının tarafların farazi arzusuna göre geçerli sayılabileceği **(sübjektif şart)** hallerde söz konusu olur.

Kısmi hükümsüzlüğün şartları:

- **1- Objektif şart:** bölünebilen bir sözleşme/edimde bunun bir kısmının kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı, imkansız ya da muvazaalı olması
- **2- Sübjektif şart:** tarafların farazi iradeleri hükümsüz olan kısım olmaksızın sözleşmenin yapılacağı yönünde olmalıdır.

Kısmi hükümsüzlükte:

- Sübjektif şart açısından tarafların farazi iradeleri belirlenirken irade teorisi (tarafların sübjektif iradesi) mi esas alınmalı yoksa güven teorisi uyarınca dürüstlük kuralı çerçevesinde objektif bir değerlendirmeye mi tabi tutulmalıdır?

II. Fıkra her ne kadar ilk fıkroda sayılan haller için gibi görünse de öğreti diğer hükümsüzlük hallerinde de bu kuralı uygulamaktadır.

- ***II. Kesin hükümsüzlük***
- **TBK m. 27-** Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.
- **Sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı kesin olarak hükümsüz olur.**

- **2. Faize ilişkin özel kurallar**
- **TBK m. 388-** Tüketim ödöncü sözleşmesinde faiz oranı belirlenmemişse, kural olarak ödünç alma zamanında ve yerinde o tür ödünçlerde geçerli olan faiz oranı uygulanır.
- Sözleşmede aksine bir hüküm yoksa, belirlenen faiz, yıllık olarak ödenir.
- Faizin anaparaya eklenerek birlikte yeniden faiz yürütölmesi kararlaştırılmaz.

Kısmi hükümsüzlükte Alman Medeni Kanununun yaklaşımı TBK'dan farklıdır:

- **Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)**
§ 139 Teilnichtigkeit
- Ist ein Teil eines Rechtsgeschäfts nichtig, so ist das ganze Rechtsgeschäft nichtig, wenn nicht anzunehmen ist, dass es auch ohne den nichtigen Teil vorgenommen sein würde.
- **Section 139**
Partial invalidity
- If a part of a legal transaction is void, then the entire legal transaction is void, unless it is to be assumed that it would have been undertaken even without the void part.

Kısmi hükümsüzlüğün sözleşmeye etkisi:

- Aksi ispat edilmedikçe, tarafların iradelerinin sözleşmenin kalan kısmını geçerli tutmak yönünde olduğu kabul edilir.
- Bazı hallerde ihlal edilen emredici kural taraf iradelerinin önüne geçebilir. Taraf iradesi aksi yönde olsa dahi sözleşmenin kalan kısmı geçerli sayılabilir. Kira sözleşmesindeki kira artış oranı, belirli bir fiyattan satılması gereken malın yüksek fiyattan satılması, iş sözleşmesinde işverenin iş kazasında kusurundan sorumlu olmayacağı yönündeki anlaşmalar sayılabilir. Kanuni bedeli aşan faiz oranı da aynı şekilde.

- ***F) Ticari hükümlerle yasaklanmış işlemler ile mal ve hizmet tedarikinde geç ödemenin sonuçları***
- ***TTK m. 1530- (1) Aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde, ticari hükümlerle yasaklanmış işlemler ve şartlar batıldır. Ancak, sözleşme uyarınca yerine getirilmesi gereken edimler için kanunun veya yetkili makamların koymuş olduğu en yüksek sınırı aşan sözleşmeler en yüksek sınır üzerinden yapılmış sayılır; sınırı aşan edimler hata ile yerine getirilmiş olmasa bile, geri alınır. Bu sınırlarda, Türk Borçlar Kanununun 27 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi uygulanmaz.***

- *II. Cezanın miktarı, geçersizliği ve indirilmesi*
- *MADDE 182- Taraflar, cezanın miktarını serbestçe belirleyebilirler.*
- *Asıl borç herhangi bir sebeple geçersiz ise veya aksi kararlaştırılmadıkça sonradan borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple imkânsız hâle gelmişse, cezanın ifası istenemez. Ceza koşulunun geçersiz olması veya borçlunun sorumlu tutulamayacağı bir sebeple sonradan imkânsız hâle gelmesi, asıl borcun geçerliliğini etkilemez.*
- *Hâkim, aşırı gördüğü ceza koşulunu kendiliğinden indirir.*

- **Temel ilkeler**

- **TKHK m. 4- (1)** Bu Kanunda yazılı olarak düzenlenmesi öngörülen sözleşmeler ile bilgilendirmeler en az on iki punto büyüklüğünde, anlaşılabilir bir dilde, açık, sade ve okunabilir bir şekilde düzenlenir ve bunların bir nüshası kâğıt üzerinde veya kalıcı veri saklayıcısı ile tüketiciye verilir.

Sözleşmede bulunması gereken şartlardan bir veya birkaçının bulunmaması durumunda, eksiklik sözleşmenin geçerliliğini etkilemez. Bu eksiklik sözleşmeyi düzenleyen tarafından derhâl giderilir.

Sürekli sözleşmelerde geçersizlik:

- Kira ya da hizmet sözleşmeleri gibi sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde edimler ifa edilmeye başladıktan sonra hükümsüzlüğün gündeme gelmesi bazı sorunları beraberinde getirir.
- **Fiili sözleşme görüşü:** sözleşmenin kanuna aykırı olmayan hükümleri ile kanun hükümleri uygulanarak ifa edilmiş borçlar değerlendirilir. Aksi takdirde vig ya da sz uyarınca iade borcu söz konusu olacaktır.
- **İptal edilebilirlik hallerinde** ise iptal hakkının ileriye yönelik fesih imkanı olarak değerlendirilebileceği savunulmaktadır. Aksi takdirde fiili sözleşme ilişkisi kavramına başvurmak gerekecektir.

Hizmet sözleşmesi

- *TBK m. 394/II: Geçersizliği sonradan anlaşılan hizmet sözleşmesi, hizmet ilişkisi ortadan kaldırılincaya kadar, geçerli bir hizmet sözleşmesinin bütün hüküm ve sonuçlarını doğurur.*

Yararlanılan Kaynaklar

- Prof. Dr. Kemal Oğuzman, Prof. Dr. Turgut Öz Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 1, 15. Baskı, İstanbul, 2018.
- Prof. Dr. Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara, Eylül 2017.
- Prof. Dr. Osman Gökhan Antalya, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/I, I, 2. Bası, Ankara 2019.
- Doç. Dr. Abdülkerim Yıldırım, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı Monopol Yayınları, Ankara 2018.
- www.avys.omu.edu.tr adresinde belirtilen diğer kaynaklar